

**ARNO GEIGER'İN “DER ALTE KÖNIG IN SEINEM EXIL”
ROMANINDA YAZINSAL ALINTILARIN YORUMLANMASI***

**AN INTERPRETATION OF LITERARY EXCERPTS FROM THE
NOVEL IN ARNO GEIGER'S “DER ALTE KÖNIG IN SEINEM
EXIL”**

Şenay KAYĞIN**

Özet:

Bu çalışmada daha çok postmodern yapıtlarda görmeye alıştığımız metinlerarasılık ve uygulaması, Arno Geiger'in *Der alte König in seinem Exil* romanındaki yazınsal alıntılar ele alınarak yorumlanmaya çalışıldı. Günümüz genç kuşak Avusturyalı yazarlarından olan Arno Geiger, romancı kimliği ile Avusturya yazınının son dönem popüler yazarları arasına girmeye başarmıştır. Yazarın konuyla ilgili seçtiği ve monte ettiği alıntılar yoluyla anlatılmak istenilenlerin desteklendiği saptanmıştır. Romanda yer verilen birçok yazınsal alıntı Geiger'in yaşamöyküsünden esinlenerek Alzheimer hastası olan babasının hastalık evresinde karşılaştığı sorunların anlaşılması noktasında ve baba ile oğul yabancılaşmasına bir göndermede bulunur. Yazar, konuyu vurgulama bağlamında özellikle Kafka'dan Tolstoy'a, Mozart'tan Shakespeare'e kadar Alman ve dünya yazınından birçok yazıncının ve sanatçının yapıtlarından atasözü, deyim, şarkı sözü gibi türlerden alıntılar yaparak çeşitli göndermelerde bulunmuştur

İkinci Dünya Savaşı'nı yaşamış, on sekiz yaşında doğu cephesinde görev almış, savaşta tutsak düşmüş baba August Geiger'in, bir yandan hastalığı ile savaşırken öte yandan şakacı, yaşama sevinci dolu, olumlu davranış tutumu son derece düşündürürken içinde bulunduğu ruhsal durumunu açıklayan ipuçları vermektedir. Babanın yaşamında etkin bir biçimde rol oynayan savaş dönemindeki sıkıntılar onun memleketinden bir daha asla çıkmak istememesine neden olurken yakalandığı amansız hastalık, onu kendi iç dünyasında sürgüne yollar adeta.

Çalışmamızın asıl amaçlarından biri Arno Geiger'in *Der alte König in seinem Exil* romanının içerdiği yazınsal alıntıları irdeleyerek henüz Türkçeye yeni çevrilmiş bu yapıtı ve yazarı tanıtmaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Arno Geiger, Avusturya Yazını, Metinlerarasılık, Yazınsal Alıntılar.

* Bu çalışma, 26-28 Ekim 2015 tarihleri arasında Hacettepe Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü *Dilbilim ve Edebiyat Biliminde Temel Kuramsal Sorunlar ve Yeni Eğilimler Sempozyumunda*, “Arno Geiger'in *Der alte König in seinem Exil*” Romanındaki Yazınsal Alıntılarının Yorumlanması” başlığı ile sözlü özet bildiri olarak sunulmuş metnin genişletilerek yayına hazırlanmış şeklidir.

** Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü – Erzurum senay.kaygin@atauni.edu.tr

Abstract:

In this study, intertextuality and its application, commonly found in postmodern literary works, were aimed to be interpreted through analysing the quotations in the novel *Der alte König in seinem Exil* by Arno Geiger. Arno Geiger, one of the Australian young generation writers of today, has managed to be one of the most popular writers of Australian literature. It was found that the things to be explained were supported through the quotations selected and mounted by the writer about the topic. A lot of quotations present in the novel, inspired by the biography of Geiger, refer to the understanding of the problems faced by his father in the process of his Alzheimer's disease and alienation between father and son. In order to stress the novel topic, the writer makes some reference by taking quotations from genres such as proverbs, idioms, and lyrics from literary works of various famous writers from Kafka, known not only in German literature but also in world literature history, to Tolstoy; from Mozart to Shakespeare.

The father August Geiger, who witnessed World War Two, took part in eastern front at the age of eighteen and got captured in war, was both fighting against his illness and enjoying the joy of living, which gave clues about the psychological state he was in. The problems in the time of war that were very influential in the life of the father caused him not to leave the country again and the deadly illness forced him to exile into his own inner world.

One of the main aims of our study is to introduce the literary work and the writer by analysing the quotations and content of *Der alte König in seinem Exil* by Arno Geiger, which hasn't been newly translated into Turkish yet.

Key words: Arno Geiger, Austria Literature, Intertextuality, Quotations.

GİRİŞ

Avusturyalı yazar Arno Geiger'in *Der alte König in seinem Exil* adlı romanına monte ettiği yazınsal alıntılar ve göndermeleri saptamaya başlamadan önce Geiger hakkında kısaca bilgi vermenin yararlı olacağı kanısındayız. 1968 yılında Avusturya'nın Bregenz şehrinde dünyaya gelen Arno Geiger; Alman Filolojisi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi ve Tarih alanlarında öğrenim görmüş, günümüz Avusturya yazınının popüler genç kuşak yazarlarından birisi olarak görülür. Geiger'in yapıtlarında yer alan özyaşamöyküsünün izleri onun başarılı bir otobiyografi yazarı olmasının nedenleri arasında sayılmıştır. Yazarın yapıtlarında aile öyküleri önemli derecede yer almıştır (De Winde ve Gilleir, 2008, s. 234).

20. yüzyıl yazınına ışık tutan ironik-melankolik aile romanlarını ele alan yazar, kısa sürede bu alanda çıkış yapmış ve Alman yazınında adından başarıyla söz ettirmeye başlamıştır. Yazarın *Es geht uns gut* (2005)¹

¹ Geiger, A. (2015). *Es geht uns gut*, München: Carl Hanser Verlag.

romanıyla başlayan popülaritesi *Alles über Sally (2010)*² romanıyla devam eder (Rüther, 2014, s. 12). Arno Geiger'in yapıtlarının çoğunda aile konuları ana tema olarak yer almaktadır. Bu nedenle yazarın okuyucular tarafından tanınmasını sağlayan romanlarının başında çoğunlukla aile romanları gelir ve yazarın birtakım romanlarıyla öyküleri savaş yıllarını ve nasyonal sosyalist dönemin izlerini de vurgulayan öğeler içermektedir (Stephan, 2007, s. 111). Johann Peter Hebel Ödülü (2008), Friedrich Hölderlin Ödülü (2011) Konrad-Adenauer Edebiyat Ödülü (2011) yazarın almış olduğu önemli ödüllerdendir, yazar ayrıca Ingeborg Bachmann ödülüne de aday gösterilmiştir (1996).

Der alte König in seinem Exil'in hangi yazınsal türe ait olabileceği konusunda ki tartışmalar sürerken, bu konuda farklı açıklamalar yapılmıştır. Yapılan açıklamalar yapıtın bir öyküden çok Geiger'in babasıyla ilgili anıların anlatıldığı bir rapor olduğu yönündedir (Delcher, 2013, s. 43). Babanın yaşamöyküsünden kesitler içeren roman aynı zamanda yazarın yaşamından ve deneyimlerinden de izler taşır. Bu özelliği sayesinde otobiyografik roman görüntüsüne bürünür (Delcher, 2013, s. 44).

Metinlerarasılık kavramı, bir yazınsal yapıtı çözümlerken son derece önemli bir rol oynar. Yazınsal bir metinde kendinden önce başka bir yazar tarafından yazılmış metinlere alıntı yoluyla yer verilmiş olması, metinlerarasılık tekniği olarak tanımlanmaktadır. Metinlerarasılık, daha önce yazılmış olan metinlerin yeniden şekillendirilmesi şeklinde yorumlanırken Aktulum metinlerarasılığı, yazarın açık ya da kapalı olarak yaptığı alıntılarını dönüşüm işlemlerinin ardından yeniden yazarak yapıtına aldığı yönünde bir tanımlama ile açıklar (Aktulum, 2004, s. 334-335). Metinlerarasılık (Intertextualität) kavram olarak 1967 yılında postmodern eleştiri çerçevesinde post-yapısalcı Julia Kristeva tarafından kullanılarak yaygınlaştırılmıştır. Metinlerarasılık metne dayalı yaklaşımlardan çok, var olan metinlerarası bağlantılarla ilgilenmektedir (Uyanık, 2011, s. 108). Bu durumda metinlerarasılık, metinlerin soyut bir metinsellik özelliği açısından tanımlanmasının bir terimi olarak ele alınıp değerlendirilmelidir (Bahtin, 2014, s. 17).

Bir yazarın kendi yapıtına daha önce yazılmış farklı yapıtlardan alıntılacağı metinleri katarak yeniden yazması postmodernizmin belirgin özelliklerinden biri olarak görülmektedir. Yazarın bu yeni yapıta yerleştirdiği yazınsal alıntılarının yeniden yazılan metne postmodern bir görüntü verip vermediği sorusu akıllarda sürekli bir soru işareti oluşturmuştur. Her ne kadar metinlerarasılık kavramı postmodern yazının temel özelliklerinden biri olarak kabul edilmiş olsa da metinlerarası olgunun sadece postmodern yazına özgü olmadığı şeklinde açıklamalar yapılmıştır.

² Geiger, A. (2010). *Alles über Sally*. München: Carl Hanser Verlag.

Yapılan bu tür açıklamalar sonucu her alıntının bulunduğu ya da metinlerarasılığın geçtiği tüm metinler postmodern olarak tanımlanmamalıdır diyebiliriz. Başka deyişle gerçekçi ve modern yazının da kullandığı metinlerarasılık sadece postmodern kurgunun bir anlatım biçimi olarak görülmemelidir (Çelik, 2005, s. 47). Buraya kadar yapmış olduğumuz açıklamalar doğrultusunda görülüyor ki her yazınsal yapıtın oluşturduğu metinlerde metinlerarasılığın bulunması gibi bir zorunluluk yoktur. Metinlerarasılığın klasik ve modern metinlerde de hep var olduğu görülmüştür (Aktulum, 1999, s. 10-11). Yazınsal yapıtları oluşturan tüm metinlerde metinlerarasılığın bulunmasının zorunlu olmadığı gibi yapılan her alıntı ya da metinlerarasılığın bulunduğu tüm metinler postmodern olarak kabul edilmemelidir. Metinlerarası yöntem kullanımının Antik Çağa kadar geri gittiği düşüncesinden yola çıkarak metinlerarasılık olgusunu tamamen postmodern çerçevede değerlendirmenin doğru olmadığı ortaya konulmuştur (Albrecht, 2009, s. 19).

Metinlerarasılığın hem geleneksel hem de modern romanlarda önemli derecede yer aldığı saptanmıştır. Metinlerarasılık, yazınsal yapıtlarda çok eski zamanlardan beri var olmuş ancak modern ve postmodern yazında belli tarzlarıyla öne çıkmıştır (Aytaç, 2003, s. 212). Hilmi Uçan, metinlerarasılığın bir yer ve bağlam değiştirimi olduğunu ifade ederken, değiştirilen göndergenin yeni bağlamda ne anlama geldiğini okurun belleği ve bilgisiyle bulması gerektiğine değinir. Metinlerarası okumaların önemini belirtirken ise şu ifadeleri kullanır:

... okunabilirlik açısından metinlerarasılık, sıradan bir okuyucuya veya bilbordları süsleyen popüler kitap okuyucularına yönelik bir yöntem değildir. Seçkin ve birikim sahibi okuyucuların içine girebileceği bir okuma çalışmasıdır. Metinlerarasılık, okura öncelik veren bir yaklaşım adıdır; okuyucudan bir yetkinlik bir çaba bekler (Uçan, 2006, s. 68-69).

Yapmış olduğumuz bu açıklamalar doğrultusunda çalışmamızda tüm metinlerarası işlevleri ve yöntemleri ele almak yerine sadece *Der alte König in seinem Exil* romanında geçen ve yazarın bu romana yerleştirmiş olduğu yazınsal alıntılarının üzerinde durmakla yetineceğiz. Arno Geiger, *Der alte König in seinem Exil*'de birçok ünlü yazarın yapıtlarına göndermede bulunarak çeşitli alıntılar yapmıştır. Romanda, farklı yapıtlardan alınan metinlerin ve seçilen yazarların konuyla ilişkilendirilmesi konusunda özel bir çabanın sarf edildiği görülmektedir. Yazar alıntılardığı metinleri ana yapıtın özgün yapısı üzerinde herhangi bir değişiklik yapmadan, yani tamamen yeniden yazmadan alıntı yaparak göndergeler yoluyla kendi metninde kullanmıştır. Böylece yazar aslında yeniden yazmak yerine yapmış olduğu alıntılarla kendi yapıtını sadece desteklemiş ve bu romanında metinlerarası ilişkilerin farklı biçimlerinden yararlanmıştır.

Alıntı, gönderme, aktarma, örtülü anlatım, yansılama, gibi aktarımlar doğrudan metinlerarası ilişki anlamına gelmez. Özgün metni doğrudan yansıtmayan türdeki aktarımlar okurun katılımı ile kültürel bir birikim gerektirmektedir. Bu durumda yazınsal olgular okurun, iki yapıt arasındaki ilişkiyi algılayabilmesi koşuluyla gerçek anlamlarını yansıtırlar (Kıran ve Kıran, 2007, s. 366). Metinlerarasılık, Geiger'in *Es geht uns gut* romanında da sıkça başvurduğu bir tekniktir. Yazarın farklı yapıtlardan alıntılacağı kavramları ve resimleri adı geçen romanında yer vermiş olması, *Der alte König in seinem Exil*'den önce bir ön çalışma niteliğine sahip olduğu izlenimini verir.

Der alte König in seinem Exil'de yazar, öz babasının Alzheimer hastalığına yakalanmış olmasından etkilenerek onun yaşamını alt üst eden unutkanlığını ve yalnızlığını romanın temel konusu olarak işler. Ayrıca yazar, baba August Geiger'in yaşamöyküsünden yola çıkarak konuyla bağlantılı olan farklı yapıtlardan alınmış metin ve atıfları kullanarak göndermeler yoluyla söz konusu romanında metinlerarasılık tekniğine başvurur. Yazarın, romanda metinlerarası ilişkilerin biçimlerinden 'alıntı ya da metin aktarımı' ve 'gönderme yapılan yapıtlardan alınan alıntılarla' ilgili birçok örneğe yer vermiş olduğu dikkati çeker (Kıran ve Kıran, 2007, s. 366-377). Yazarın bu örnekleri kullanarak hiçbir değişiklik yapmadan metinleri özgün şekilleriyle *Der alte König in seinem Exil* romanına yerleştirmiş olduğu görülmektedir. Romanın içine yerleştirilen metinlerarasılık bağlamındaki bu metinlerle ilgili örneklere geçmeden önce romanın genel kurgusu ve içeriği hakkında bilgi vermenin yerinde olacağı kanısındayız.

Romanda yaşam kalitesinin yavaş yavaş düşmesi karşısında yaşama tutunmaya çalışan Alzheimer hastası baba August Geiger bir süre önce karısı tarafından terk edilmiştir. Baba, hastalığının ilerlemesi sonucu tüm gereksinimleriyle yakından ilgilenen bakıcısıyla yaşamaya başlar. Bakıcının dışında onunla yakından ilgilenen ve son zamanlarında hep yanında olmaya çalışan sadece oğlu vardır. Hastalığının doğal seyrinin getirdiği unutkanlığı giderek artmaya başlayan baba, sonunda bir bakımevine gönderilir. Oğlu, babasını her ziyarete gidişinde aralarında geçen konuşmaların gün geçtikçe daha fazla anlamsızlaştığını fark eder. Ancak konuşmaları anlamsızlaştıkça, oğlunun babasına karşı olan hayranlığı giderek artar ve onu bu süreçte yeniden keşfetmeye başlar.

Olay örgüsü boyunca babanın ve oğlunun çocukluk günleri anlatıcının bakış açısından geriye dönüş tekniği ile verilmektedir. Bu teknik romanın kurgulanışında geçmişle gelecek arasında bağlantılar kurulmasını sağlar. Bu bağlantılar baba ile oğul arasında geçen karşılıklı konuşmalarla açıklanmaya çalışılmıştır. Genelde kısa diyaloglardan oluşan bu konuşmaların çoğu babanın içinde bulunduğu durumu özetlerken, oğlunun ona karşı olan ilgisi hakkında da bilgi vermektedir. Yazar, unutkanlıkla birlikte hareket

edimlerinin de yitirmeye başlandığı çağın en yaygın hastalıklarından biri olan Alzheimer hastalığından yola çıkarak; toplumdaki bu hastalıkla savaşılan hastaların durumunu mercek altına alıp bu konuda duyarlılık yaratmaya çalışmıştır. Yazar aynı zamanda sık sık Alzheimer hastalarıyla birlikte yaşamının yollarının bulunmasını, onlara saygı duyulması gerektiğini ve yaşamlarının kolaylaştırılması konusunda onlara yardımcı olunması yönünde de göndermelerde bulunur. Hastalığın evresi süresince baba ve oğul arasındaki ilişki ve her ikisinin yaşamlarındaki benzerlikler olay örgüsünün en önemli ana temaları olarak yansıtılmıştır. Bu yansıtma biçimi ise az önce sözünü ettiğimiz yazarın Alzheimer hastalığı konusunda duyarlılık yaratma çabasının bir göstergesidir.

Der alte König in seinem Exil'de, babayla çocukları arasında her zaman bir mesafenin olduğu gözlerden kaçmaz. Ancak babanın evlatlarıyla arasında olan kopuk ilişki hastalığının ilerleyen evrelerinde düzelmeye başlarken aile bağlarının da güçlendiği gözlenmektedir. On dokuz yaşında askerlik için evinden çıkan baba August evine dönmeyi başaran şanslı kişilerden biri olmuş ve aynı zamanda askerdeyken bir daha uzaklara gitmemek için yemin bile etmiştir. Baba August yakalanmış olduğu bu hastalığına kadar yaşamı boyunca ayrılıkları ve mesafeleri sevememiştir aslında.

"O zamanlar kimsenin bilmediği şey, bu on dokuz yaşındaki gencin bir daha dünyaya açılmak istememesiydi, bu konu tamamen kapanmıştı. Askeri hastanede kendi kendine bir ömür boyu evde kalmaya yemin etmiş olmalıydı" (Geiger, 2012, s. 44-45).

August Geiger hastalığın vermiş olduğu sıkıntılar yüzünden bakıma ve ilgiye daha çok gereksinim duyar, bu yüzden oğlu babası ile daha çok zaman geçirmeye başlar. Böylece gün geçtikçe aralarındaki uzaklığı azaltarak daha yakın hissetmeye başlarlar, hastalık onları hiç olmadıkları kadar birbirlerine yaklaştırır.

Babam benim dünyama uzanan köprüden bana ulaşamadığı için ben ona gitmek zorundayım (Geiger, 2012, s. 11).

Ancak, babanın yıllar sonra sadece evinden, yurdundan değil aynı zamanda tüm yaşantısından uzaklaşmak zorunda kalmasında tuhaf bir ironi sezilmektedir. Her şeyi unuttuğu için her gün eve gitmek isteyen kendini bir türlü ait olduğu yerde göremeyen yaşlı adamın dramı son derece düşündürücüdür. Hemen hemen her gün eve gitmek istediğini dilinden düşürmeyen bu adamın ısrarcılığı aslında yakalandığı hastalığın çemberinin git gide daralmaya başlamasındandır. Onu mutsuz eden şey kendisini evinde bir yabancı gibi hissetmesi ve çevresini artık tanıyamaz olmasıdır.

Baba, doğduğu günden beri içinde yaşadığı ortamından ve tüm çevresinden unutkanlığı yüzünden uzaklaşmış yabancılaşmıştır. Hatırlama sıkıntısı ile ilgili yaşadığı sorunlar yüzünden yaşamını terk etmek zorunda kalmış adeta yaşamının dışına itilmiştir. Alzheimer hastaları yaşadıkları iç huzursuzlukları yüzünden güven duygularını kaybederler. Bu nedenle kaybettikleri duygu ve değerleri tekrar bulacakları anın özlemini çekerler. Anlatıcı, babanın içinde bulunduğu bu duruma dikkat çekmekte ve okurun da farkında olması için örnekteki gibi saptamalarda bulunmaktadır. Bu alıntıda aynı zamanda babanın sürgün durumuna çok açık ironik bir gönderme yapılmaktadır.

Acı veren evde olamama duygusu bu hastalığın belirtilerindedir. Kendime bu durumu şu şekilde açıklıyorum ki Alzheimer hastalığına yakalanmış olan bir insan kendi iç çelişkileri yüzünden aidiyetlik duygusunu kaybetmiş durumdadır ve bu duyguyu tekrar keşfedeceği yerin özlemini çeker (Geiger, 2012, s. 13).

Daha en başından romanın başlığını okuduğumuzda yapılan gönderme dikkat çekicidir. Türkçesi *Yaşlı Kralın Sürgünü*³ olarak çevrilen *Der alte König in seinem Exil* romanının başlığını okur okumaz sürgüne gönderilen, sürgün edilmiş bir kralın durumunu özetleyen ironik bir anlam hissedilmektedir. Aslında romanın başlığı aynı zamanda okura Ödipus kompleksini (Brodersen, Zimmermann, 2005, s. 126) de çağrıştırmaktadır. Çünkü anlatıcı daha ilk başlarda baba ile oğul arasında bir mesafe olduğunu ve baba- oğul arasındaki bu mesafenin hastalıkla birlikte yakınlaşmaya başladığından söz eder. Bu durum da babanın yakınlaşmayla birlikte güçsüz bir insana dönüştüğünü ve erkek evladının üzerindeki güç olgusu olmaktan çıktığını göstermektedir. Romanın başlığı böyle bir çağrışıma ve ruh bilimsel çözümlemeye de uygundur kanımızca. Bu saptamamız nedeniyle verilen bu başlığın bir rastlantı değil, tamamen yazarın kurgusunun bir sonucu olarak bilinçli bir biçimde seçilmiş olduğu düşünülebilir. Babanın durumunu özetleyen başlık, sürgünde olan ve elinden tüm iktidarı alınmış bir kralı anlatmaya çalışan mecazi bir anlam taşır. Yaşlı, hastalıklı baba tıpkı sürgüne gönderilen bir kral gibi tüm gücünü yitirmiştir. Hüzün beyitlerinin en büyük ustası olarak bilinen Ovid, uzun yıllar sürgüne gönderilmiş Romalı bir şairdir (Roesler, 2003, s. 23). Yazar, Ovid'den bir alıntı yaparak da babanın sürgün durumuna açıkça bir göndermede bulunur. Yapmış olduğumuz tüm bu açıklamalardan sonra *Der alte König in seinem Exil* yapıtına yerleştirilmiş olan metinlerarasılıkla ilişkili kesitleri Ovid'den alıntılanmış olan bir örneği incelemekle başlayabiliriz.

³ Geiger, A. (2016). *Yaşlı Kralın Sürgünü* (1. Baskı). (S. Tuncay, Çev.). İstanbul: Erdem Yayınları.

1. YAZINSAL ALINTILARIN ÖRNEKLERLE YORUMLANMA BİÇİMİ

İnsanın evinde olduğu yerde, güvенеbileceği ve anlayabileceği dilden konuşan kişiler yaşarlar. Ovid'in sürgünde yazdığı gibi; 'memleket, konuştuğun dilin anlaşıldığı yerdir'. Babanın benlik arayışı için geçerli değildi bunlar. Çünkü onun konuşmaları takip etme denemeleri ve yüzleri ayırt edebilme çabaları çoğu kez başarısızlıkla sonuçlandığı için kendisini sürgündeymiş gibi hissediyordu. Tüm konuşan insanlar, kardeşleri ve çocukları bile artık ona birer yabancıydılar (Geiger, 2012, s. 57).

Demansın en sık ve ilerlemiş bir türü olarak bilinen Alzheimer hastalığı küçük unutkanlıkların başlaması ile ilerleyen bellek kaybı olarak bilinmektedir. Romanın baş kişisi baba August'un kronikleşen unutkanlığı davranış bozukluklarını da tetiklemiş bu nedenle tüm yaşamı alt üst olmuştur. Hastalığı ilerledikçe baba yaşama daha fazla tutunmak ister buna bağlı olarak bazı günler hastalığını bir süreliğine de olsa sanki terk ederek normalleşir. Kafasında oluşan bir türlü anlam veremediği soru işaretlerine yanıt bulmaya çalışır. Bazen de bir yardım beklediği hastalığı karşısında çaresiz kalır. Yazar, bu hastalığın gün geçtikçe babaya nasıl zarar verdiğini anlatabilmek için çeşitli metinlerden alıntılar yaparak örnekler yoluyla duyumsatmaya çalışır. Örneğin Kafka'nın *Günlükler* kitabındaki doktor ile hastası arasındaki bir konuşmada geçen 'yardım Bregenz'den gelir' söylemine yer verir ve bu durumu babanın da çaresiz kalması sonucu yardım beklemesi ile ilişkilendirir (Kafka, 2002, s. 522).

"Kafama neler oluyor" diyerek alnına vurdu, "Bir şeyler ters gidiyor, bana bunu nasıl tamir edebileceğimizi söyler misin?" Sonra yardım istercesine yüzüme baktı, şaşkındı. "Yardım Bregenz'den gelir" şeklinde pek inandırıcı olmayan bir yanıt verdiğimde hayal kırıklığına uğradı. Bu cümleyi Kafka babamın doğumundan yaklaşık on yıl kadar önce 6 Temmuz 1916'da hatura defterine not almıştı (Geiger, 2012, s. 129).

Mekân değişikliğinin yapılmış olmasının bile hastalığın iyileştirilmesi konusunda yararsız olduğu yönünde başka bir göndermede bulunan bu alıntı, özellikle anlatıcının babaya karşı olan acıma ve sevgi gösterisi gibi duygularının dışı vurumu olarak algılanabilir. Babanın Alzheimer hastalığı süresince kendi içinde bir sürgün yaşadığını kanıtlayan bir başka alıntı da Marcel Proust'tan alınmıştır.

Marcel Proust'tun söylediği gibi, gerçek cennetler, kaybettiklerimizdir (Geiger, 2012, s. 13-14).

Romanın daha ilk sayfalarında göze çarpan Milan Kundera'dan yapılmış olan bir alıntı babanın ruh dünyasını ön plana çıkarmaya yönelik gibidir. Zamanla baba August'un tüm zihinsel güçlerini kaybetmeye başlaması ve uygulanan ilaç tedavisinin yaşam kalitesini düzeltmemesi karşısındaki tek çare bu hastalıkla yaşamayı kabullenmesi olur. Bu durumu açıklamak için ise Milan Kundera'nın söylemlerine yer verilmiş olması da bir rastlantı değildir.

Yaşam olarak anılan bu kaçınılmaz yenilgi karşısında, bize düşen tek şey onu anlamaya çalışmaktır (Geiger, 2012, s. 8).

Romanda dikkat çeken bir başka ayrıntı ise Geiger'in, *Der alte König in seinem Exil*'de ayraçlardan çok italik yazı kullanarak alıntılara yer vermiş olmasıdır. Teknik anlamda alıntıyı açıklayan iki temel tipografik öğelerden birisi 'ayraçlar' diğeri ise 'italik yazıdır' bu teknikler yeni bir metin oluşturulurken alıntılanan söylemlerin başkasına ait olduğunu yani alıntı yapıldığını belirtmek için kullanılır (Aktulum, 1999, s. 95).

Bunun için ihtiyaç duyduğu zemini ona ailesi hazırlamıştı; denizi, rüzgârı, ormanı, keçileri ve my man Friday⁴ (Geiger, 2012, s. 89).

'My man Friday' örneğinde olduğu gibi Geiger, Defoe'nin Robinson Crusoe romanından aldığı bu ifadeyi kendi romanında kullanmıştır (Jehlen, Warner, 1997, s. 689).

Bu tür alıntılar az önce de değindiğimiz gibi alıntı olduklarına dikkat çekmek için bir yandan farklı bir yazım şekli olan italik yazı ile yazılırken öte yandan da babanın kendi iç dünyasındaki yalnız yaşantısını açıklamaya yönelik bilinçli olarak seçilmiş bir gönderme niteliğindedirler.

Olay örgüsünde, Robinson ile baba arasında bir benzerlik kurmaya çalışan anlatıcı ikisini de yalnız yaşamları ile özdeşleştirir. Baba August anlatıcıya göre unutkanlığının başlaması ile birlikte Robinson Crusoe'nin yalnızlığını yaşar. Babanın 1934 model arabasına Robinson adını vermiş olması da aslında bir rastlantıdan çok anlatıcının kasıtlı olarak seçmiş olduğu düşüncesini getirir akıllara. Baba August'un yaşamı boyunca okuduğu tek romanın *Robinson Crusoe* olması onun çevresiyle olan kopukluğunun ve iletişimsizliğinin nedeni olarak görülebilir. Olay örgüsü boyunca babanın hastalık belirtilerinin egemen olmuş olması da onun çevresiyle olan iletişimsizliğine vurgu yapmaya yönelik gibi durmaktadır. Bu iletişimsizliğe bağlı olarak zaman zaman evde yaşanan huzursuzluklar ve anlaşmazlıklarda okura hissettirilir. Babanın yaşamı boyunca tek bir roman okumuş olması

⁴ Defoe'nin *Robinson Crusoe* romanında geçen kahraman Cuma'dan 'My man Friday' olarak söz edilir.

bile aslında onun hastalığının daha önceki yaşantısındaki alışkanlıklarına bağlı olduğunu duyumsatmak açısından somut bir kanıt sunar.

Robinson Crusoe babamın yaşamı boyunca okuduğu tek romandır. Ona göre ısrarcılık nasıl sevgiden daha önemli bir konu gibi duruyorsa bu roman da dünya yazınının, en önemsiz romanlarından biridir. Baba 1934 yılında üretilen arabasını Robinson adıyla vaftiz etmiştir (Geiger, 2012, s. 89).

Romana monte edilen alıntılardan bir diğeri de tanınmış yazarlardan olan Jacques Derrida'ya aittir. Derrida, 1930-2004 yılları arasında yaşamış ünlü bir Post-Yapısalcı felsefecidir. Yazar onun *la littérature au secret* yapıtından Kirkegaard, Kafka, Augustin gibi yazarların af dileme konusunda sessiz kalmayı yeğlediklerini ve bu nedenle konuşmadıkları yönündeki açıklamalarına yer vermiştir (Beyrich, 201, s. 244-245). Bu açıklamalar ile af dilemenin önemine işaret etmekte olan yazar aynı zamanda Derrida'nın bu sözlerini kendi metninde kullanırken anlatıcıya gerçek duygularını da sorguladır. Derrida'nın bu sözleri romanda yeni bir anlama bürünerek babanın durumu karşısında oğlunun duyduğu derin üzüntüyü ifade etmeye yöneliktir. Alzheimer hastası babanın günden güne zayıf düşen belleği ile oğlunun çocukluğuna dair anımsadıklarının yok olması her ikisinin de yaşamlarından uzaklaştıklarının göstergesidir. Romanın bütününde babaya karşı bir özür dileyiş bir kendini affettirme durumu hissedilir. Çünkü oğlu onun aptal olduğunu düşünmüştür çoğu kez. Babasına hastalanmadan önce haksızlık ettiğini düşünen oğlu duyduğu üzüntü karşısında babasıyla yakınlık kurmanın yollarını aramaya başlar. Bu hastalık aslında aralarındaki gerginliğin unutulması açısından bir fırsat olmuş gibidir. Babanın oğluyla yaşadığı çoğu olumsuzlukları, gerginlikleri kısaca her şeyi unutmaya başlaması sonucu oğlu onu yeniden kazanabilmek için çabalar. Bu durum onun unutulmuş olanları yazarak babasını anılarda yaşatması anlamına da gelmektedir. Baba August artık oğlunun yazacağı romanın baş kişisidir. Oğul Arno bir anlamda vicdanen kendisiyle yüzleşmeye çalışırken babasına karşı kendisini affettirmek için de uğraşır. Babasına karşı duyduğu derin üzüntüyü ifade etmek için tüm olup bitenlere değinerek kaleme alır.

Hastalık sadece babanın beynini değil aynı zamanda çocukken hayalimde çizdiğim babamın resmini de yiyip bitiriyordu. Çocukluğum boyunca onun oğlu olmaktan gurur duydum. Şimdi giderek onu aptal yerine koyuyorum. Jacques Derrida'nın söylediği doğru olmalı: İnsan ancak yazdığı sürece af dileyebilir (Geiger, 2012, s. 23).

Anne ile babanın evlilikleri boyunca mutsuz olmaları ise Leo Tolstoy'dan yapılmış olan bir alıntı ile anlatılmaya çalışılır. Anna Karanina'da geçen, kraliçenin evlenecek olan genç insanların eşlerini seçmeleri konusunda yapmış olduğu açıklamalarına yer verilir.

Evlenecekleri kişilerin seçimini genç insanların kendilerine bırakılmasının tehlikelerine işaret eden kraliçe, bu durumun doldurulmuş tabancaların beş yaşındaki çocuklara göre bir oyuncak olduğunun iddia edilmesi kadar açık bir biçimde bilindiğini söyler.

“Tolstoy’un Anna Karanina’da yazdığı gibi, evlenecekleri kişilerin seçimini genç insanların kendilerine bırakmak, dolu tabancaların beş yaşındaki çocuklar için bir oyuncak olduğunun düşünülmesi kadar apaçıktır” (Geiger, 2012, s. 81).

Her ne kadar anlatıcı, anne ve babasının evlilik anılarından sık sık söz etmişse de çoğu olumsuz örneklerden oluşan paylaşımları bu evliliğin çok sağlam temellere dayanmadığını düşündürür. Zaten anne ve babanın uyumsuz bir çift olduğu yönünde birçok açıklama yapılmıştır. Anne ve babanın farklı kültür katmanlarından ve aile yapılarından gelmiş olmaları onların uyumsuzluklarını kanıtlayan bir örnek olarak gösterilebilir.

“İki farklı kaderin bir araya gelmesi durumunda neler olabileceği ebeveynlerimin aklına düşünden önce hiç gelmemiş. Bir mutluluk ortamı oluşturabilmek için gereken koşulları her ikisi de sağlamış [...] sonuç olarak herkes kendine göre mutsuz olmuş [...] Aşılamaz kültürel bir kırılma oluşmuş yıllar içinde geldikleri farklı aile yapılarından kaynaklanan. Babam kırsal kökenli annem ise köklü bir işçi sınıfı ailesinden geliyordu” (Geiger, 2012, s. 81).

Anlatıcı Arno’nun çocukluk yılları zor yıllardır. Roman anlatıcının, altı yaşındayken büyük babasının da tıpkı babası gibi kendisini tanınamaya başlamasıyla ve onunla ilgili anılarını anlatmasıyla başlar. Büyük babası ölünce tüm olup biteni unuttur çocuk Arno, ta ki babası aynı hastalığa yakalanana kadar. Arno yıllar sonra ilginç bir şekilde her ikisinin de aynı kaderi paylaşmış olduklarını anımsar. Roman baştan itibaren Geiger ailesinin tanıtıldığı, okurun Alzheimer hastalığı hakkında bilgilendirildiği kesitlerle doludur. Romanda anlatıcının ve babasının öyküsü ele alınırken, her ikisinin de başından geçen bazı ironik ve komik olaylara olay örgüsü boyunca yer verilmiştir. Babasının hastalığı süresince yaşadıkları karşısında bilinçsizce göstermiş olduğu bazı olumsuz tepkiler oğlunu derinden etkilemiştir. Romanın daha ilk sayfasına bir Rus atasözünün yerleştirilmiş olması ilerleyen sayfalarda bunu izleyecek olan bir takım yazınsal alıntının var olduğunun haberini verir adeta. Gönderme amaçlı olarak seçilmiş olduğu düşünülen bu atasözünün romanın akışına önemli derecede katkı sağlayan bir Leitmotif olduğu da söylenebilir. Bu atasözünün ayrıca romanın işlenişinde üzerinde durulan hastalık temasıyla da yakın ilgisi vardır. ‘Tekrar’ eylemi romanın baş kişilerinden olan babanın durumunu özetleyen en çarpıcı öğelerden biri durumundadır. Kısaca roman boyunca tekrar eylemine bir Leitmotif görevi yüklenmiş olduğu gözlerden kaçmaz. Baba

muzdarip olduğu hastalığı yüzünden hep tekrarlar düşmektedir. Bu tekrarlar onun hem davranışlarını etkiler hem de konuşurken sürekli aynı şeyleri söylemesi şeklinde yansıtılır olay örgüsüne. Babanın bilinçsizce yapmış olduğu hatalarının tekrar edilmesi aslında hastalığının ciddiyetini vurgulamaya yöneliktir. Onun hataları istem dışı yapılan sanki hastalığın belirtileriymiş gibi yansıtılırken oğlunun hataları ise kasıtlı yapılmış gibi gösterilir.

Bir Rus atasözüne göre, hayatta hatalarımızın dışında hiçbir şey tekrarlanmaz (Geiger, 2012, s. 7).

Bir yapıtın sadece başlığından söz edilmesi ya da yazarın sadece adının anılması gibi küçük atıflar gönderge olarak nitelendirilir. Böyle bir durumda metinden direk bir alıntı yapmış olmadan okur başka bir metne yönlendirilmiş olur (Uyanık, 2011, s. 112). Bu romanda gönderge yoluyla yapılmış olan başlıca alıntılarını incelememiz sonucu bu tür örneklerin çoğunlukta olduğu yönünde bir sonuca varabiliriz. Bir gün baba August bakıcısıyla konuşurken oğlu kulak misafiri olur. Bu konuşma sırasında söylediği ölüme dair düşünceleri onun hastalığını kabullendiğini ve olup bitenlerin farkında olduğunu işaret etmektedir. Bu kesitlerde Mozart'ın son operası 'Sihirli Flüt' (Zauberflöte) ile William Shakespeare'in 'Romeo ve Jüliet' (Romeo und Julia) oyununa yapılan göndermenin ölümü ve yaşamı anımsatması son derece önemli bir örnektir. İnsanların ölümsüz olmaları durumunda neler olabileceği üzerine bir fikir belirten bu göndermeler ise babanın ölümle ilgili düşüncelerini özetler niteliktedir.

İnsanlar ölümsüz olsaydı, daha az düşünürlerdi ve eğer insanlar daha az düşünselerdi yaşam güzel olmazdı. Yaşamın absürtlüğü ve ölümün varlığı olmasaydı ne 'Sihirli Flüt' ne de 'Romeo ve Jüliet' yazılmış olurdu. Herhangi biri bunları neden yapmalıydı ki? (Geiger, 2012, s. 182).

Bu alıntıda ise ölüm olgusunun insanlar üzerindeki etkisine değinmek için Orson Welles'in filminin bir sahnesinden alınan bir konuşma örneği ile 'Şangaylı Kadın' filmine bir göndermede bulunulmuştur. Bu alıntıda babanın yaşamındaki kesitlerle film kahramanının yaşamı arasında bir benzerlik kurulmaya çalışılır. Bu benzerlik babanın düşüncelerinin adeta okunması ve bu düşüncelerin ona ait olduğu şeklinde bir yoruma açıktır.

Şu kısa diyalog sanırım 'Şangaylı Kadın' filminde geçiyor." Ölmek istemiyorum." Ben de ölmek istemiyorum. Öleceksem de ölen en son kişi olmalıyım (Geiger, 2012, s. 183).

2. SONUÇ

Der alte König in seinem Exil romanında baba-oğul ilişkisinin irdelendiği Alzheimer hastalığının temel alındığı bir özyaşamöyküsü konu edilir. Özellikle gönderme yoluyla yazar tarafından bilinçli bir biçimde yer verildiği kanısında olduğumuz yazınsal alıntılar metinlerarası bir boyut taşır. Ayrıca romanda yer verilen çeşitli alıntılar ve göndergelerin bu yapıtı çözümlemede birtakım ipuçları sunmuş olduğunu da söylemek olanaklıdır. Bu durum metinlerarası öğelerin ne kadar önemli bir işlevinin olduğuna dair bir kanıt olarak görülebilir. Metinlerarasılığın yazınsal anlamda yapıta önemli bir değer katmış olduğunu da vurgulamak yerinde olacaktır.

KAYNAKLAR

- Aktulum, K. (1999). *Metilerarası İlişkiler*. Ankara. Öteki Yayınevi.
- Aktulum, K. (2004). *Parçalılık Metinlerarasılık*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Albrecht, S. (2009). *Das Sinnvolle im Unsinn, Eine intertextuelle Analyse, ludistisch- parodistischer Textkonstitutionen in Calvinos resa genom världen und Holgerssons von PS Jersild*. (Band 18). Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag.
- Aytaç, G. (2003). *Genel Edebiyat Bilimi* (1. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Bahtin, M. (2014). *Karnavaldan Romana*. (C. Soydemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beyrich, T. (2001). *Ist glauben wiederholbar? Derrida liest Kierkegaard*. Berlin, New York: De Gruyter.
- Brodersen, K., & Zimmermann, B. (2005). *Antike Mythologie*, Stuttgart: Verlag Metzler Kompakt.
- De Winde, A. & Gilleir, A., (2008). *Literatur im Krebsgang*. Amsterdam-New York: Radopi.
- Delcher, C. (2013). *Vergessene Erinnerungen Alzheimer-Demenz in Martin Suters Small World und Arno Geiger Der Alte König in Seinem Exil*. Bamberg: University of Bamberg Press.
- Geiger, A. (2010). *Alles über Sally*. München: Carl Hanser Verlag.
- Geiger, A. (2012). *Der alte König in seinem Exil* (6. Auflage). München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co.KG.
- Geiger, A. (2015). *Es geht uns gut*. München: Carl Hanser Verlag.
- Geiger, A. (2016). *Yaşlı Kralın Sürgünü* (1.Baskı). (S. Tuncay, Çev.). İstanbul: Erdem Yayınları.
- Kafka, F. (2002) *Günlükler*. (3. Baskı). (K. Şipal, Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kıran, Z. ve Kıran, A. (2007). *Yazınsal Okuma Süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Myra, J., & Michael, W. (1997). *The English literatures of America: 1500-1800*. New York: Routledge.
- Roesler, P. (2003). *Ovid Amores - Die Elegie am. 2,19*. (1. Auflage). Norderstedt: Grin Verlag.

Şenay Kaygın

Arno Geiger'in "Der alte König in seinem Exil" Romanında Yazınsal Alıntıların Yorumlanması

An Interpretation of Literary Excerpts from the Novel in Arno Geiger's "Der alte König in seinem Exil"

- Rüther, G. (2014). *Literaturpreis 2011 Arno Geiger*. Berlin: Konrad Adenauer Stiftung.
- Stephan, I., & Tacke, A. (2007). *Nach Bilder des Holocaust*. Köln: Böhlau Verlag.
- Uçan, H. (2006). *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim* (2. Basım). Ankara: Hece Yayınları.
- Uyanık, G. (2011). *Peter Stamm'ın Agnes Adlı Romanında Üstkurmaca ve Metinlerarası İlişkiler* (1. Basım). Konya: Salkımsöğüt Yayınevi.
- Yalçın Çelik, D. (2005). *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*. Ankara: Akçağ Yayınları.